Valenţele hermeneutice ale lecturii

Liliana Moldovan
Biblioteca Judeţeană Mureş

O dată cu apariţia tiparului şi din prima clipă în care omul a luat hotărârea să se aventureze prin Galaxia Gutenberg, lectura a devenit pentru totdeauna o modalitate de receptare a ştiinţei şi culturii universale. Cititul este acţiunea de descoperire a oricărei creaţii literare, ştiinţifice sau culturale.Este modalitatea de actualizare a operei tipărite şi menţinere a nemuririi ei. Înainte de a trece la lecturarea oricărui text, cititorul modern trebuie să accepte ideea că textul este un univers parţial deschis cu infinite conexiuni ideatice, unele fiind revelate imediat, altele ascunzându-se în spatele univocităţii cuvântului scris. O lectură activă necesită o rescrirere a textului tipărit, o regândire a lui. Lectura semiologică, adică lectura care din punct de vedere teleologic este implicată în descifrarea sensului, se realizează prin intermediul unei matrici hermeneutice modelate în timp de experienţa cognitivă, intelectuală şi, de ce nu, estetică a cititorului. Acesta trece la receptarea activă a textului trăgând mereu cu ochiul la modelul hermeneutic, pe care, constient sau inconştient, şi l-a format. În funcţie de acest model subiectiv, lectorul analizează textul, separă ideile una de alta, le atribuie noi relaţii şi simultan le interpretează în raport cu lecturile sale anterioare. Lecturarea unei cărţi are loc, în concluzie, în trei timpi: la început înţelegem textul, apoi îl actualizăm, iar în final îl interpretăm.

Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că citim purtând cu noi un anumit cod cultural. În virtutea lui identificăm, mai întâi noţiunile cunoscute, noţiunile familiare nouă, încercăm apoi să surprindem sensul conceptelor dintr-un text străin înţelegerii noastre, explicându-l prin ceea ce cunoaştem deja ca, în cele din urmă, reconstruind raporturile dintre idei, să desprindem sensul sau sensurile fragmentului lecturat.

Dacă autorul unui text scrie din perspectiva unei anumite viziuni asupra lumii, din anumite raţionamente, în lumina unei anumite paradigme culturale sau ştiinţifice, iar receptorul textului vine cu bagajul lui subiectiv de convingeri, raţionamente şi teorii paradigmatice, înseamnă că orice

BDD-A19239 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:06 UTC)

parcurgere a unui text este imediat, dacă nu o traducere, cel puţin o adaptare a lui. În urma mişcării sensului dinspre autor spre destinatar, textul dobândeşte o nouă consistenţă care periclitează relaţia dintre eu, cel care citeşte textul, şi celălalt, adică autorul lui.

Relaţia cititorului cu cartea este de natură interpretativă. Interpretarea, pe de altă parte, este un act de comprehensiune culturală. Începând cu anii 60 ai secolului trecut, problema interpretării i-a preocupat pe o serie de filosofi şi filologi contemporani. Aceştia au elaborat de-a lungul timpului numeroase teorii cu privire la cuplul cititor - autor. Au luat naştere asfel, hermeneutica, teoriile semiotice ale cititorului ideal, dar şi o estetică a receptării care a căutat să stabilească în ce măsură un text oarecare participă sau nu, împreună cu receptorul său, la descifrarea sensului textului respectiv. Mai exact în ce măsură cartea se lasă interogată şi intră în categoria „operelor deschise."

Hermeneutica, însă, este filosofie, este mai mult decât un proces comprehensiv.

„*Hermeneutica ne spune povestea din spatele cuvântului*". Ea dobândeşte un caracter existenţial, ne apropie de celălalt, ne schimbă comportamentul, punctul de vedere asupra celuilalt şi asupra lumii.

„*Marele merit al hermeneuticii*"- consideră semiologul Aurel Codoban – „*este de a face din ceva străin, ceva familiar, adică nu dizolvă mesajul tipărit în critică, nu îl reproduce doar, ci îl explicitează în propriul orizont*"…(Aurel Codoban – Semn şi interpretare, Cluj-Napoca: Dacia, 2001; p. 81)

Astfel văzute lucrurile, nu devine oare orice cititor, în calitatea lui de receptor al unui mesaj, un „mic" hermeneut? Din moment ce lectura înseamnă comunicare, înseamnă căutare de sens? Cartea ne spune ceva, ne informează sau face apel la emoţiile noastre. Pentru a-i înţelege mesajul este necesar să o explicităm, să găsim întrebarea la care ea răspunde.

Nu există o metodologie absolută care ne învaţă ce şi cum să citim, există însă o predispoziţie a omului spre interpretare. Fără voia noastră analizăm tot ceea ce ni se întâmplă, tot ceea ce citim, fiecare prin prisma propriei sale existenţe, a propriului nivel intelectual. Este firească dorinţa fiecăruia din noi de a transforma ceva străin şi confuz în ceva familiar. Parcurgem într-o viaţă de om cărţi, care nu ne spun nimic, altele însă ne schimbă existenţa, perspectiva asupra lumii şi asupra propriei noastre personalităţi. O carte mare, scria undeva Iorga este o carte purtătoare de idei şi pricinuitoare de fapte.

BDD-A19239 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:06 UTC)

Iniţiator al teoriei comprehensiunii în ştiinţele hermeneutice, Schleirmacher lansează ideea că între autorul discursului şi prezumtivul său receptor se instaurează o legătură de natură psihologică. Ea depăşeşte graniţele analizei gramaticale şi critic literare pentru a pune accentul pe latura ideatică a textului. *Textul reprezintă un moment al vieţii autorului deci interpretul trebuie să reproducă în conştiinţa sa starea psihică ce a dat naştere operei*".(idem p. 99) Din această perspectivă lectorul ideal al unui volum de literatură, spre exemplu, ar fi acela care ar reuşi să stabilească o relaţie de empatie cu scriitorul, străduindu-se să ghicească ce anume a vrut acesta să spună în respectivul text. Un virtuoz al lecturii va înţelege mesajul textului la fel de bine ca şi creatorul său iar orice încercare a lectorului de a se implica psihologic în procesul descifrării sensului se va solda cu o reconstrucţie a textului originar, cu o înţelegere a lui în vederea regândirii fragmentului parcurs. Găsirea sensului, a părţii inconştiente a creaţiei literare se realizează printr-o bine condusă explicitare şi o interpretare a semnelor ce compun un text. Simbolurile, metaforele duc spre interiorul textului scris ori tipărit, spre esenţa lui.

Problema adevărului este strâns legată de aceea de sens. Începând cu Nietzsche, filosofii şi-au pus întrebarea cum putem stabili adevărul a ceea ce gândim şi, implicit, scriem. Autorul ***Voinţei de putere*** crede că tot ce gândim este o poveste. Dar orice poveste este încărcată de simboluri, prin urmare se pretează la o sumedenie de interpretări. Dacă nu există mijloc de a surprinde esenţa ultimă a realităţii, nu avem decât, afirmă Nietzche, să o interpretăm, să o remodelăm continuu potrivit aspiraţiilor noastre.

Cuvintele, pe care le împărtăşesc, pe de o parte vorbitorul şi interlocutorul, pe de altă patre, scriitorul şi cititorul, cuvintele spun un adevăr sau un neadevăr. De multe ori adevărul nu se poate transmite direct. Adevărul se spune în metafore, ca şi în cazul unei experienţe mistice.

În literatură, şi nu numai,creaţia artistică este adesea onirică, iar opera, rod al experinţei creatoare, nu se poate spune prin simple cuvinte, ci numai şi numai prin simboluri. Când este vorba de simboluri vorbim despre hermeneutică şi despre interpretare.

Interpretarea fiind legată de semne şi de procesul aflării semnificaţiilor, cititul devine act semnificativ. Cititorul conştient de această latură ascunsă a lecturii va parcurge întotdeauna un text cu scopul precis de a surprinde sensul mesajului transmis în scris.

BDD-A19239 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:06 UTC)

Descifrarea nuanţelor, a semnificaţiilor ascunse într-o lucrare depinde de dificultatea textului şi, în egală măsură, de calitatea procesului comprehensiv determinat la rândul său de inteligenţa nativă, de puterea de selectare, înţelegere şi asimilare specifică fiecărui cititor. Asupra cititorului acţionează o serie de factori obiectivi şi subiectivi care îi ghidează interesul spre o carte sau alta. Cadrul educaţional, moral şi cultural în care cititorul adult s-a format, domeniul în care-şi desfăşoară activitatea şi, nu în ultimul rând, anturajul, prietenii pe care-i frecventează ne ajută să stabilim sfera preferinţelor unui individ pentru o capodoperă literară sau alta.

Ne luăm libertatea, în continuare, să enumerăm câteva din mobilurile care, potrivit unor sondaje sociologice, îi împing pe oameni spre rafturile bibliotecilor. Dacă a bună parte a tinerilor, spre exemplu, solicită cărţi de la bibliotecă pentru a se instrui, există persoane care întocmesc bibliografii, adună notiţe în vederea cercetării într-un domeniu ştiinţific sau cultural, alţii parcurg diverse opere literare pentru a afla acolo răspuns la varii probleme sufleteşti, ori existenţiale. O carte se adresează unei anumite categorii de cititori. Ea poate fi o carte pentru copii, un manual, o carte de aventuri pentru tineret. Unele cărţi se adresează specialiştilor, altele sunt destinate lecturii de vacanţă numită de Titu Maiorescu, "*lectura care asigură un repaos al inteligenţei*".

În cazul lecturii estetice procesul comprehensiv atinge valoarea cea mai înaltă. Relaţia dintre cititorul romanului, de exemplu, şi autorul ei devine tot mai apropiată pe măsură ce primul, lăsându-se vrăjit de cadrul estetic al relatării, ajunge confident, empatizează, fie cu personajele ficţiunii, fie cu scriitorul. Lectura este atunci o chestiune intimă, cartea se interpune între realitate şi viaţă, revelând-o pe prima, îmbogăţimd-o pe a doua. Cel care citeşte caută în literatură unghiuri mai convenabile din perspectiva cărora să redefinească realitatea, să şi-o explice, să o încarce cu noi valori estetice şi existenţiale.

Raportul lector-carte se modifică permanent în funcţie de tematica abordată în diverse publicaţii.

Într-un anumit fel lecturăm o carte de istorie, în alt fel citim un studiu de filosofie. Lucrările filosofice, de pildă, se parcurg cu creionul în mână. Platon, se ştie, nu a elaborat un sistem filosofic, în înţelesul modern al cuvântului. Dialogurile platoniciene însă nu trebuie receptate ca o simplă apologetică a lui Socrate. Pe fondul spectaculoaselor replici date de personajele antice participante la dialog, Platon urzeşte cu migală structura idealismului metafizic care mai târziu îi va purta numele. Un volum de

BDD-A19239 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:06 UTC)

metafizică sau logică este un dans al raţionamentelor care nu poate fi urmărit decât în urma unei cunoaşteri atente, sau cel puţin în urma familiarizării cu sistemul filosofic al unui gânditor sau al gânditorilor care formează o anumită şcoală filosofică. În acest sens Spinoza scria în ***Tratatul teologico-politic*** : "*Când citim o carte în care să fie conţinute lucruri de necrezut şi imposibil de perceput, fie este scrisă în termeni foarte obscuri, ne străduim degeaba să-l înţelegem sensul dacă nu ştim cine este autorul, sau în ce epocă şi în ce împrejurare a fost concepută*". Preluând un termen folosit de Umberto Eco putem spune că lectura filosofică este pretextuală. Adică cititorul de filosofie înainte de a se plimba de la un concept la altul prin cine ştie ce sistem filosofic, trebuie să dispună de anumite premise pe baza cărora să-şi construiască o părere despre teoria respectivă.

Cu totul altfel procedează cititorul de documente ştiinţifice. El relizează o prelucrare analitică şi sintetică a informaţiilor, cu scopul de a reţine şi folosi ideile de ultimă oră apărute în domeniul ştiinţei şi tehnicii.

Dar, în general, cei interesaţi de cărţile de ştiinţă se lovesc de o anumită rigiditate în privinţa interpretării lor. Libertatea de interpretare pe care o oferă cartea de poezie este uimitoare şi aproape nemărginită. Practica textelor poetice dezvăluie într-un mod cu totul fascinant puterea expresivă a cuvintelor. O bună parte a poeziei contemporane este de inspiraţie metafizică. Heidegger sacralizează poezia şi o concepe ca pe o "*promisiune a Fiinţei*". În literatura română, Eminescu meditează poetic asupra fiinţei ontologice. Cunoscând filosofia hegeliană, Eminescu s-a încumetat să numească absolutul "*stăpânul fără margini peste marginile lumii*".Ceea ce înseamnă că, într-o lume de lucruri mărginite, doar câmpul Fiinţei este infinit, nu are o spaţialitate determinată şi determinabilă. Prin urmare definiţia Fiinţei nu poate fi spusă decât metaforic ignorând limitele impuse de vocabularul unei limbi. Însă după cum spunea Noica "*dacă sunt margini în limbă, undeva sunt şi nemargini*" continuând cu ideea că, dacă marginile vin din exterior, nemarginile vin dinăuntrul limbii, din miezul cel mai curat al metaforei şi poeziei.

Se naşte, în continuare, întrebarea dacă raportul autor-lector este obiectiv sau subiectiv ?

BDD-A19239 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:06 UTC)

Şi una şi alta. Este obiectiv, întrucât citim în virtutea unei tradiţii de lectură, în funcţie de nişte modele interpretative implicite. Este subiectiv, întrucât o cunoaştere atentă a obiectului, adică a subiectului lecturii necesită o puternică angajare personală. Efortul depus pe parcursul lecturii este răsplătit cu satisfacţia oferită în momentul deschiderii sensului care se dezvăluie întotdeauna cititorului pasionat. O dată cu descoperirea sensului procesul interpretativ se încheie. În urma lui rămâne gustul dulce al dialogului cu cartea, respectul şi dragostea pentru acel obiect spiritual care-mi îngăduie, mie, cititorului anonim, să stau de vorbă cu cel care nu e lângă mine şi anulând depărtările şi veacurile, să fiu comtemporan cu lumea întreagă.

The Hermeneutical Features of Reading

Abstract

Out of numerous paradigmes about writer-reader relation, drawn up during centuries by various specialists in reading theories, the hermeneutical one is probably the most attractive and submitted to controversary.

Beginning whit the early 60's of the last century, philosophers and philologists have focused on reading as an act of interpretation. In this context they made difference between pasive and active reading. The semiological theory considers that the act of reading means, first of all, interpretation, and this is pre-eminently active. An active reader will accept, as such, the idea that every paper, written or printed, no matter the information it includes, is to be seen a text free of constrain and liable to many interpretations.

The text is changed into a genuine teleologycal process by interpreting it and is carried out in order to find out the "captured" meaning of the text. Bringing out to light senses and secret meanings of a book or another depends both on how difficult the text we read is, and the quality of the comprehensive process and the latter one, as well, on the reader's native intelligence and general education. We all use to read by keeping a "*code of culture*" inside us, desciphering trough this the familiar terms of a text and trying to get meanings of the new concepts, inaccesible to our understanding. Taking into consideration what is already known, we

BDD-A19239 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:06 UTC)

finaly succed in revealing the writer's real message in the paper. As a results, the "hermeneutical" reading runs through 3 stages: firstly, we understand the text, then make it actual and finally we interpret it.

A fiction work is estimated in a specific manner, a history book or a philosophical essay is estimated in a different way. By reading an aesthetical text there is a psychological connexion between the author of the book and the reader. Reading itself becomes a private matter and the one going through a prose or poetry volume discovers more convenient senses, being able this way to find another definition of reality, a definition which confers on this new aesthetical an existential values. There is a different story in case of someone interested in philosophie. This one should realise that the philosophical reading is pre-textual so it needs somehow the philosopher terminology to be know, a deep aknowledge of principles rulling the work orientation he belongs to.

In conclusion, if hermeneutics shows us its own story from the inside writing and in case the act of reading is exclusively a process of interpretation, that means the reader is a hermeneutical one, always seekingafter new meanings, always being fascinated by the expresive power of words.

BDD-A19239 © 2002 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:06 UTC)